

HISTORISCH-MAATSCHAPPELIJKE SITUERING VAN HET ONTSTAAN VAN HET JEUGDRECHT EN DE FEDERALE EN DECRETALE WETGEVING

Om onze huidige jeugdwetgeving goed te kunnen plaatsen, is het van belang om een kort stukje geschiedenis van het jeugdrecht te kennen. Een aantal belangrijke visies en veranderingen in de tijd worden bekeken om zo een licht te werpen op de huidige regelgevingen en toepassingen.

1.

HET ONTSTAAN VAN HET JEUGDRECHT

Heel de **middeleeuwen** door participeerden kinderen en jongeren aan alle ‘volwassen’ samenlevingsaspecten als werk, seksualiteit, samenleven, net zoals volwassenen. Pas vanaf de 16de eeuw kwam er geleidelijk een scheiding tussen de volwassenen- en de kinderwereld¹, al zou het nog duren tot begin 20ste eeuw vooraleer er een kinderrechtbank opgericht werd en minderjarigen een aparte rechtsbedeling kregen.

In Europa bestond de zorg voor kinderen met psychosociale problemen lange tijd in oplossingen voor wezen en verlaten kinderen met daarnaast de opvang van jonge boefjes. Al van oudsher probeerde men wezen op te vangen. In de **17de eeuw** waren er in de steden grote weeshuizen, die nog groeiden in de **18de en 19de eeuw**.

In **Vlaanderen** zouden er in het **begin van de 20ste eeuw** 278 weeshuizen geteld zijn. Er heerste een streng regime en de leefomstandigheden voor de kinderen waren minimaal. De grote armoede in de sociaal lagere klassen maakte dat jongeren het ouderlijk huis verlieten om rond te zwerven, te bedelen en te gaan stelen.² Door de opkomende industrialisering nam deze tendens nog toe.

Jongeren die bedelend of zwervend werden aangetroffen, kwamen aanvankelijk in bedelaars- en landbouwkolonies terecht, samen met volwassenen. Omdat de visie bij de overheid veranderde, ging ze aparte tehuizen oprichten voor deze jongeren en werden ze in *hervormingsscholen* geplaatst. Ook jongeren onder de 16 jaar die een misdrijf pleegden kwamen daar terecht, afhankelijk van het misdrijf en de schuldbekwaamheid (niet verantwoordelijk voor het gepleegde misdrijf vanwege de jonge leeftijd). In deze *weldadigheidsscholen* bleven de jongeren meestal tot de meerderjarigheid, toen 21 jaar.³ Een zeer streng tuchtregime werd gehanteerd om de jongeren op te voeden tot volgzame burgers. Ze kregen een beroepsopleiding gericht op een werksituatie, het aanleren van een stiel stond centraal.

In de **loop van de 19de eeuw** ging de Staat meer en meer controle uitoefenen en tussenkomen in de opvang van jongeren, met een groot aanbod aan instellingen. Soms vertrouwde de strafrechter de jongere opnieuw toe aan de ouders. Het tuchtigingsrecht (recht om te straffen) van de vader was in die tijd onaantastbaar. Deze macht werd pas in 1912 aan banden gelegd. De vader kon zelfs op basis van “louter ontoelaatbaar gedrag” van zijn minderjarig kind (jonger dan 16 jaar) aan de strafrechter vragen een gevangenisstraf op te leggen. Dit kon gaan van één maand tot zelfs zes maanden voor

¹. J. MOSTINCKX, “Rechten van het kind in de grondwet”, *Sociaal*, Mechelen, Kluwer, 2009, 15.

². F. DE FEVER, W. HELLINCKX en H. GRIETENS, *Handboek jeugdhulpverlening, een orthopedagogisch perspectief*, Leuven, Acco, 2001, 339-342.

³. Pas bij wet van 19 januari 1990 is de meerderjarigheid op 18 jaar gebracht.

jongeren ouder dan 16 jaar.⁴

De eeuwwisseling 19de-20ste eeuw bracht allerlei theorieën ter verklaring van de jeugddelinquentie. De vraag of een straf, een sanctie of een maatregel diende te worden opgelegd aan de minderjarige, werd pas beantwoord wanneer de strafrechtelijke verantwoordelijkheid vastlag. Vanuit de kritiek op het klassieke strafrecht stelde *de school van het sociaal verweer* dat minderjarigen niet over vrije wil beschikten en de theorie over *het oordeel des ondersheids* niet gevolgd kon worden. Deze 'school van het sociaal verweer' bestempelde jongeren die feiten pleegden als 'ziek' of 'sociaal onaangepast', die moesten worden heropgevoed tot ze maatschappelijk genezen werden verklaard.⁵ De verbeteringsfunctie ten aanzien van deze jongeren stond nog steeds voorop en een kindvriendelijke begeleiding op maat van deze kinderen was onbestaande. Van een integraal 'jeugdrecht' waar jongeren opgevangen en gericht begeleid werden en minderjarigen een nieuwe strafrechtelijke positie innamen, was nog lang geen sprake.

Kerngedachte

Situatie vóór de 20ste eeuw / vlak voor het keerpunt in 1912:

- geen aparte kinderrechter voor minderjarigen;
- schuldbequaamheid voor minderjarigen met "oordeel des ondersheids" en bestraffing;
- hervormingsscholen met streng tuchtregime.

In 1899 werd het eerste '*Juvenile court*' opgericht in Chicago in de VS. In heel wat landen werd dit initiatief overgenomen, ook in België (in 1912).

2.

DE EERSTE WETTEN OP DE JEUGDBESCHERMING

2.1. DE WET VAN 15 MEI 1912

De wet van 15 mei 1912 is de eerste wet op de kinderbescherming. Ze werd voorafgegaan door talrijke wetsvoorstellen en ontwerpen. Het is het wetsontwerp-Le Jeune dat de nieuwe wet zal bepalen. De wet komt tot stand tegen de sociale achtergrond van de 20ste eeuw. De industrialisering is in volle gang en grote bedrijven hebben goedkope werkkrachten nodig. Vrouwen, maar ook kinderen worden in het arbeidsproces betrokken. Kinderen worden in die tijd moreel, fysiek noch intellectueel ondersteund. Er is totaal geen bescherming op dat moment.

Er is ook veel armoede. Kinderen die niet werken en niet naar school gaan, lopen dolend rond en vullen hun dagen met bedelen en stelen.⁶ Ouders uit arbeidersgezinnen volgen hun kinderen vaak weinig of niet op omwille van de arbeidsintensiteit. De gegoede burgerij vreest voor haar veiligheid, gezien de stijgende criminaliteit. Daarop beslist de overheid dat een gerichte aanpak van delinquenten en verwaarloosde kinderen noodzakelijk is.

In de eerste wetgeving komt de gerechtelijke controle op onaangepast gedrag van jongeren met gedwongen overheidsmaatregelen op de eerste plaats en pas daarna de opvang van kwetsbare minderjarigen.⁷

Kerngedachte van de wet van 15 mei 1912:

- de bescherming van de maatschappij staat voorop;

⁴. C. ELIAERTS, J. GERLO, E. VERHELLEN, D. BALLEET, A. WYLLEMAN en G. CAPPELAERE, *Van jeugdbeschermingsrecht naar jeugdrecht?*, Antwerpen, Kluwer, 1990, 154-155.

⁵. C. ELIAERTS e.a., *Van jeugdbeschermingsrecht naar jeugdrecht?*, o.c., 157-158.

⁶. Denk aan de sfeer die geschetst wordt in het boek, de film en het toneelstuk over het leven van priester Daens en de boeken van Ch. Dickens over de weesjongen Oliver Twist in Engeland.

⁷. In 1914 wordt kinderarbeid onder de 14 jaar verboden en wordt de leerplicht ingevoerd tot 14 jaar.

- er wordt voor het eerst per arrondissement een “kinderrechter” aangesteld om opvoedingsmaatregelen op te leggen;
- jongeren onder de 16 jaar die “feiten begaan, misdrijf geheten”, worden strafrechtelijk ontoerekenbaar beschouwd. De wet gaat uit van een schuldontbekwaamheid, zelfs bij “voldoende oordeel des onderscheids”;
- de kinderrechter legt in plaats van straffen, maatregelen op van bewaring, opvoeding en behoeding (art. 13 en 17 Wet op de kindbescherming);
- de kinderrechter kan bedelende en zwerfende kinderen of jongeren die zich in een milieu van prostitutie of ontucht bevinden, laten opnemen. Dit kan ook bij ouderlijke klachten over wangedrag of onbuigzaamheid van minderjarige kinderen waarbij de ouders de tussenkomst van de kinderrechter vragen;
- de kinderrechter kan maatregelen nemen van onbepaalde duur. Dit gaat van een maatregel van “berisping” tot een plaatsing in een gesloten instelling;
- kinderen hebben geen rechtsstatuut in 1912;
- de kinderrechter kan onwaardige ouders ontzetten uit de ouderlijke macht wanneer zij strafrechtelijk veroordeeld zijn voor het toebrengen van opzettelijke slagen en verwondingen aan hun kinderen of wanneer zij door hun gedrag de veiligheid van het kind in gevaar brengen. Het principe van de onbeperkte ouderlijke macht wordt zo aan banden gelegd. Ouders verliezen hun ouderlijke rechten voor altijd en ten opzichte van alle kinderen, en de kinderen worden onder voogdij geplaatst.

Aan het einde van de Tweede Wereldoorlog, in 1944, stelt men een groot aantal langdurige plaatsingen vast met het bijbehorende kostenplaatje. Het einde van de oorlog brengt een ander economisch klimaat met zich mee, waardoor de problemen met jongeren wijzigen. Men wil de minderjarige *in gevaar* uitgebreid kunnen opvangen.

Dankzij nieuwe pedagogische inzichten merkt men onder meer dat bij ontzetting van ouders uit hun ouderlijke rechten en de plaatsing die daarop volgt, vooral de kinderen het slachtoffer zijn. Men beseft dat plaatsing niet alles oplost en dat het gezin de beste plaats blijft voor jongeren, zelfs al is de situatie niet ideaal. Vandaar de gedachte om *opvoedingsbijstand* voor ouders te voorzien. Een goed alternatief trouwens en een aanvulling op de ontzetting uit de ouderlijke macht, waarbij men provooeden moest aanstellen om de ouderlijke macht over de minderjarigen op te nemen. Er wordt werk gemaakt van een nieuwe wetgeving die *het belang van het kind* zal vooropstellen.

2.2. DE WET VAN 8 APRIL 1965 BETREFFENDE DE JEUGDBESCHERMING, EEN NIEUWE BASISWETGEVING VOOR DE BESCHERMING VAN MINDERJARIGEN

2.2.1. SITUERING

Met de wet van 8 april 1965 (hierna JBW of Jeugdbeschermingswet) lijkt de bescherming van de minderjarige te primeren op die van de maatschappij. Delinquent gedrag wordt gezien als het gevolg van een onderliggende sociale problematiek. Men opent voor het eerst de weg naar een meer preventieve aanpak en zoekt oplossingen in de **buitengerechtelijke sociale bescherming**, die de gerechtelijke bescherming zal aanvullen. Het jeugdbeschermingscomité wordt voor deze taak in het leven geroepen.

De “**kind in gevaar**”-notie doet zijn intrede (art. 36, tweede lid JBW). De focus verschuift van het gevaar dat de minderjarige betekent voor de maatschappij naar de gevaartoestand waarin de minderjarige zelf zit en de mate waarin zijn gezondheid, zedelijkheid, veiligheid en opvoeding hierbij aangetast worden. Het belangrijkste criterium wordt het belang van het kind. De beschermingsgedachte ten aanzien van de minderjarige wordt benadrukt. Het belang van het gezin en het belang van de minderjarige staan voorop.

Voor het eerst spreekt de wet van **sociale bescherming (vrijwillige bescherming)**. Deze is er voor

minderjarigen wier gezondheid, veiligheid of zedelijkheid gevaar lopen door het milieu waarin zij leven of door hun bezigheden. Er komt een individuele preventieve sociale begeleiding voor minderjarigen (tot 21 jaar) die in gevaar verkeren. Om deze sociale bescherming te organiseren, wordt per gerechtelijk arrondissement een jeugdbeschermingscomité geïnstalleerd. Binnen deze vrijwillige bescherming zoekt de sociale dienst van het jeugdbeschermingscomité samen met de ouders naar een gerichte hulpverlening. Daarnaast heeft het comité ook een taak op het vlak van algemene preventieve sociale actie: initiatieven bevorderen ter bescherming van de jeugd. Anno 2017 bestaat deze inhoudelijke sociale bescherming niet meer, maar ze beïnvloedde in sterke mate de latere decretale regelgeving waar de vrijwillige jeugdhulpverlening primeert op de gerechtelijke.

Bij de **gerechtelijke bescherming** (een bescherming die opgelegd wordt) voor jongeren die feiten hebben begaan, wordt de strafrechtelijke leeftijd opgetrokken tot 18 jaar. Via de jeugdpolitie komt de jongere die feiten begaan heeft (misdrijven), voor het *Parket jeugdbescherming* (meer uitleg hierover bij het hoofdstuk over de Bijzondere Jeugdbijstand). De procureur beslist of hij de zaak al dan niet voorlopig “seponeert”. Dit betekent dat de jongere dan gewoon terug naar huis kan na een ernstig gesprek met de procureur over de lichte feiten of na een gesprek met de ouders, die aangeven hun minderjarige beter op te volgen. De jongere krijgt wel een fiche, die de procureur bewaart met het oog op mogelijke nieuwe feiten die de jongere in de toekomst zou stellen.

Wanneer de feiten zwaarder zijn, ouders niet opdagen of de jongere reeds bekend is bij het Parket, leidt de weg naar de jeugdrechter. De jeugdrechter komt in de plaats van de kinderrechter en krijgt meer bevoegdheden. Hij zal bepalen of hij het dossier van *de jongere in gevaar* bij zich houdt en gedwongen hulpverlening oplegt of het dossier toewijst aan het jeugdbeschermingscomité van de sociale bescherming. Een vrijwillig hulpverleningsaanbod kan na de doorverwijzing van de jeugdrechter opgestart worden met alle betrokken partijen. Binnen de sociale dienst zullen de assistenten via bemiddeling proberen een hulpverleningsaanbod te begeleiden. Zij brengen hierover regelmatig verslag uit bij de jeugdrechter. De woonplaats van de minderjarige bepaalt welke jeugdrechter bevoegd is. Zo kan deze ook gemakkelijker meer informatie verkrijgen over de persoon van de jongere.

Opmerkelijk is dat de jeugdrechter ten aanzien van “minderjarigen in gevaar” (art. 36, tweede lid JBW) en delinquente jongeren die feiten plegen (art. 36, vierde lid JBW), dezelfde maatregelen kan opleggen.⁸

2.2.2. MAATREGELEN VOOR DE MINDERJARIGEN

De Jeugdbeschermingswet introduceert een **groter aanbod aan plaatsingsmaatregelen**. Men probeert opnieuw vat te krijgen op de minderjarige door een reeks opvoedingsmaatregelen op te leggen tijdens de “ondertoezichtstelling” van de vaste afgevaardigden van de sociale dienst van de jeugdrechtbank, die de jeugdrechter inlichten en bijstaan. Berisping en plaatsing blijven van toepassing.

De duurtijd hangt af van de evolutie van het gedrag van de minderjarige, maar kan tot de meerderjarigheid, toen 21 jaar, duren. De procureur, de ouders en de jongere kunnen beroep aantekenen binnen de vijftien dagen na de uitspraak van de jeugdrechter. Het dossier komt dan voor de jeugdkamer van het hof van beroep, waar een nieuwe uitspraak volgt. De jeugdrechter beslist autonoom of deze maatregelen ingetrokken of verlengd worden en kan ambtshalve op elk moment de maatregel aanpassen.

Jongeren, vanaf 14 jaar, die zware feiten begaan of een onhebbelijk gedrag stellen, kunnen in **gesloten instellingen** worden geplaatst of voor vijftien dagen in een **huis van arrest** (gevangenis) worden opgesloten. In 2002 wordt deze maatregel afgeschaft door de Everberg-wet die we verderop bespreken. Wanneer de minderjarige, ouder dan 16, geen blijken van inzet of verbetering toont, kan hij worden doorverwezen naar de correctionele rechtbank of het assisenhof voor volwassenen

⁸. J. SMETS, *Jeugdbeschermingsrecht in APR*, Deurne, Kluwer, 1996, 23.

(uithandengeving: zie deel VII, hoofdstuk 4). Voor bepaalde verkeersmisdrijven kunnen jongeren vanaf 16 jaar voor de politierechtbank gebracht worden (art. 36bis JBW).

Nieuw is ook dat de minderjarige een beroep kan doen op een *advocaat (facultatief)*. Deze zal de jongere bijstaan op de zitting van de jeugdrechtbank wanneer de voorlopige maatregel in een vonnis definitief wordt uitgesproken. Op dat moment is er jammer genoeg al veel beslist over het hoofd van de ouders en de minderjarige heen. In sommige balies ontstaan initiatieven om de advocaat vroeger, gericht en efficiënter te laten optreden in het belang van de jongere. Hierover meer in het deel gewijd aan de rechtspositie van minderjarigen (zie dit deel, hoofdstuk 4).

2.2.3. MAATREGELEN VOOR DE OUDERS

De verplichte ontzetting uit de ouderlijke macht wordt opgeheven en er komt een **facultatieve, tijdelijke ontzetting** van een of meerdere rechten voor een of beide ouders en ten aanzien van een of meerdere kinderen. Ouders kunnen dus na verloop van tijd hun rechtspositie van ouder terugkrijgen na een periode van verbetering en tekenen van positieve inzet. Er kan ook een maatregel van opvoedingsbijstand worden opgelegd. Ouders ontvangen steun in het begeleiden van hun kinderen op een gezonde, veilige en morele wijze en er kan een toezicht georganiseerd worden op de uitgaven van de kinderbijslagen, zodat deze aan de kinderen worden besteed (art. 29-32 JBW).

Belangrijkste vernieuwingen van de wet van 8 april 1965

- de beschermingsgedachte gaat nu ook naar de minderjarige zelf. De notie “kind in gevaar” doet zijn intrede;
- de sociale bescherming (vrijwillige hulpverlening) ontstaat;
- strafrechtelijke meerderjarigheid op 18 jaar;
- een Parket jeugdbescherming wordt opgericht;
- een groter aanbod van plaatsingsmogelijkheden ontstaat;
- een plaatsing in een gesloten instelling voor onbepaalde tijd;
- een plaatsing in de gevangenis voor meerderjarigen vanaf 14 jaar voor veertien dagen;
- mogelijke uithandengeving naar de correctionele rechtbank en assisenhof vanaf 16 jaar;
- de minderjarige “onder toezicht van de jeugdrechter” krijgt een advocaat toegewezen voor bijstand op de zitting van de jeugdrechtbank;
- de “tijdelijke ontzetting uit de ouderlijke macht” voor één of meerdere kinderen betreffende één of meerdere rechten ten aanzien van het kind of de kinderen;
- de jeugdrechters krijgen ook burgerrechtelijke bevoegdheid.

3.

DE HERZIENING VAN DE WET OP DE JEUGDBESCHERMING, VOORSTELLEN TOT VERANDERING IN HET JEUGDRECHT EN DE EERSTE DECRETEN BIJZONDERE JEUGDBIJSTAND

Vlak na de inwerkingtreding van de wet van 1965 is men positief gestemd over de nieuwe accenten die gelegd werden. In de jaren zestig verbetert de pedagogische opvang in de tehuizen dankzij de opvang door beter geschoold personeel. Stilaan komen ook inzichten van de klinische psychologie, de kinderpsychiatrie en de orthopedagogiek binnen in de instellingen.⁹

Men pleit ook voor **emancipatorische hulpverlening** op basis van een open communicatie met de jongere, die participeert aan zijn hulpverleningstraject. In de hulpverlening dient men uit te gaan van

⁹. O.a. door Prof. R. DELLAERT van Leuven, Prof. M. WENS van Gent en dr. W. SMIS, die in 1981 het boek schreef: *Het verwaarloosde kind, Syndroom en behandeling*, Leuven, Universitaire pers, 1981.

de persoonlijke vragen van de cliënt. Dit betekent: zijn mogelijkheden uitbreiden, zijn afhankelijkheid verminderen en zijn gedragalternatieven verruimen. Emanciperende hulpverlening steunt op dialoog en op een horizontale vertrouwensrelatie tussen hulpverlener en cliënt. De hulpverlening aan jongeren dient zo veel mogelijk toegespitst te worden naar eerstelijnsvoorzieningen als OCMW's, centra voor geestelijke gezondheidszorg, buurtopbouwwerk, advies- en crisiscentra, pleeggezinplaatsing, dagcentra en thuisbegeleiding in plaats van in residentiële instellingen.

Bij wet van 8 augustus 1980 wordt jeugdbescherming een persoonsgebonden materie en dus gemeenschapsbevoegdheid. Maar de bevoegdheidsverdeling tussen de federale overheid en de gemeenschappen rond jeugdbescherming blijft ten dele bestaan (de bevoegdheid wordt in kaart gebracht op het einde van dit hoofdstuk). Een wat ingewikkelde, typisch Belgische situatie. Door deze ontwikkelingen kan Vlaanderen een eigen beleid rond jeugdbescherming opstarten. **Van jeugdcontrole naar jeugdbijstand** is daarbij het centrale uitgangspunt.

Het eerste Decreet voor de Bijzondere Jeugdbijstand in Vlaanderen dateert van 27 juni 1985. De vroegere jeugdbeschermingscomités worden vervangen door Comités voor Bijzondere Jeugdzorg en staan niet langer onder de bevoegdheid van Justitie maar onder de bevoegdheid van de Vlaamse Gemeenschap. Er komen ook bemiddelingscommissies. De minderjarige wordt niet beschermd maar begeleid en men versterkt zijn rechtspositie. Als reactie op dit decreet richt de federale overheid zich tot het Arbitragehof, een Hof dat alleen bevoegdheidsconflicten tussen verschillende overheden oplost, en vraagt de federale overheid de vernietiging van het decreet van 27 juni 1985. Pas op 30 juni 1988 volgt de uitspraak, waarbij vooral het ideeëngoed van de Vlaamse Gemeenschap wordt gevolgd. Dit arrest leidt uiteindelijk tot de duidelijke uitspraak dat jeugdbescherming een gemeenschapsbevoegdheid is (staats Hervorming 1988-1989).

Het nieuwe sleutelbegrip wordt de **problematische opvoedingssituatie (POS)**, in tegenstelling tot "*het kind in gevaar*" van de wet van 1965. Na een tweede decreet van 4 juni 1986 volgt ook een derde decreet van 28 maart 1990, waar de *subsidiariteit* geregeld wordt: "bij een problematische opvoedingssituatie (POS) moet voorrang gegeven worden aan de sociale bescherming, die zal trachten via vrijwillige hulpverlening tot een oplossing te komen. Een gerechtelijke ingreep moet indien mogelijk vermeden worden." De decreten worden op 4 april 1990 gecoördineerd. De term '*jeugdbescherming*' wordt vervangen door de notie '**jeugdbijstand**', wat meer aansluit bij het emancipatorische denken over jongeren, waar inspraak, respect en contractgedachte met de jongere naar voren komen. De Jeugdbeschermingscomités worden Comités voor Bijzondere Jeugdzorg en er worden bemiddelingscommissies geïnstalleerd in elk gerechtelijk arrondissement die de verbinding zullen worden tussen vrijwillige en gedwongen jeugdbijstand.

4.

DE WET VAN 2 FEBRUARI 1994

Mede onder impuls van het Internationaal Kinderrechtenverdrag wordt de wet van 1965 aangepast. De wet van 2 februari 1994 kent een aantal extra rechtswaarborgen toe:

- minderjarigen, ouder dan 12 jaar, nemen deel aan de kabinetsbespreking van de jeugdrechter;
- minderjarigen genieten de bijstand van een advocaat bij deze bespreking;
- mogelijkheid tot voorafgaande lezing van een deel van het strafdossier (niet over de persoon/het milieu van de jongere);
- de eerste, voorbereidende fase, waarbij al maatregelen worden genomen, mag niet langer dan 6 maanden duren;
- verplichte motivatie en afschrift aan de minderjarige van de voorlopige maatregelen uitgesproken door de jeugdrechter;
- beroep is mogelijk tegen alle voorlopige maatregelen binnen de 15 dagen na de datum van de

- beschikking;
- jaarlijks worden de maatregelen van plaatsing herzien op een openbare zitting.¹⁰

5.

DE WET VAN 1 MAART 2002 (DE EVERBERG-WET)

De wet van 1 maart 2002 is het gevolg van een reactie op artikel 53 van de Wet op de Jeugdbescherming van 1965, waarbij men jongeren boven de 14 jaar voor 15 dagen in een huis van arrest (gevangenis) kon plaatsen. Artikel 53 werd echter niet alleen gebruikt in afwachting van een plaatsing in een gesloten instelling, maar ook als een short-sharp-shockeffect om de jongere te straffen.

Door de wet van 1 januari 2002 wordt artikel 53 afgeschaft. Dit is het gevolg van een veroordeling van België door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. In het arrest *Bouamar* stelt het Europees Hof in Straatsburg dat het opsluiten van minderjarige verdachten in de gevangenis zonder een aangepaste begeleiding strijdig is met artikel 5 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. De afschaffing van het artikel is ook bedoeld als positief gebaar na de goedkeuring van het Kinderrechtenverdrag in België.

Maar al in de loop van januari roepen de jeugdrechters dat ze gevaarlijke delinquenten moeten laten gaan bij gebrek aan plaats in de gesloten instellingen en door het verbod van plaatsing in de gevangenis. Onder grote maatschappelijke druk kondigt premier Verhofstadt op 1 maart 2002 aan dat er in het federale jeugddetentiecentrum te Everberg 65 extra plaatsen komen voor jongens ouder dan 14 jaar die strafbare feiten hebben gepleegd. De minderjarige kan nu voor 2 maanden en 5 dagen geplaatst worden in een jeugddetentiecentrum in plaats van 15 dagen in een huis van arrest. Deze maatregel moet wel zo kort mogelijk gehouden worden om nadien een andere opvoedingsmaatregel te kunnen opleggen, zoals aangegeven in het arrest *Bouamar*.¹¹ Bij een groot aantal mensen leeft immers de gedachte dat de maatschappij beschermd moet worden tegen deze “gevaarlijke” minderjarigen.¹² Op 15 februari 2019 werd een nieuw Decreet Jeugddelinquentierecht goedgekeurd.

6.

HET DECREET INTEGRALE JEUGDHULPVERLENING VAN 7 MEI 2004

6.1. INLEIDING

De Integrale Jeugdhulpverlening (IJH) biedt op vraag van de minderjarige en zijn/haar leefomgeving een pakket aan hulpverlening aan dat in dialoog gebeurt met de jongere en zijn/haar leefomgeving om zijn/haar ontplooiingskansen en zijn/haar welzijn en gezondheid te verhogen.¹³ De hoofdbetrachting is om de jeugdhulpverlening sectoroverschrijdend en intersectoraal af te stemmen op de hulpvraag van de jongere. Zeven jeugdhulpsectoren werken hieraan mee, *cf.* het Besluit van de Vlaamse Regering van 11 juni 2006.

¹⁰. B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen, o.c.*, 30.

¹¹. B. SMET, *o.c.*, 35.

¹². J. CHRISTIAENS en E. DUMORTIER, *Wanneer de nood hoog is, is de gevangenis nabij: over de afschaffing van artikel 53 en de invoering van de jeugdgevangenis*, Actualisatie Jeugdbescherming, Universiteit Gent, Centrum voor de rechten van het kind, februari 2003, 25-35.

¹³. J. BOSMANS, “Integrale Jeugdhulpverlening, Welzijn en zorg in Vlaanderen” in *Wegwijzer voor de sociale sector 2008-2009*, Mechelen, Kluwer, 2009, 118-131.

6.2. BASISPRINCIPES

De Integrale Jeugdhulp is gebaseerd op de volgende vijf principes.

6.2.1. INTEGRAAL

Integraal betekent een betere en nauwere samenwerking tussen alle diensten die hulp aanbieden. Deze diensten moeten van elkaar weten wat ze doen en welke soort hulp ze aanbieden.

6.2.2. MODULERING

De jeugdhulpverlening zal worden aangeboden in uniforme modules: “een duidelijk afgelijnde eenheid van jeugdhulpverlening die afzonderlijk of samen met andere eenheden kan worden aangeboden”. Een module is een vast “pakket” hulp dat de cliënt kan krijgen. Al naargelang de diagnose, zal het verblijf, de begeleiding of de training in de aangeboden module er anders uitzien. Op die manier kan de jongere “aangepaste blokjes hulp” ontvangen. En aangezien deze hulpverleningsfuncties binnen de modules vastliggen en bekend zijn bij de hulpverleners, kunnen deze verschillende modules beter aansluiten in het verdere hulpverleningsparcours van de jongere.¹⁴ Organisaties kunnen zo gericht werken en een bepaald hulpprogramma uitbouwen voor een bepaalde doelgroep van cliënten met een vergelijkbare hulpvraag.

6.2.3. VRIJ TOEGANKELIJKE EN NIET VRIJ TOEGANKELIJKE HULP

Er wordt een onderscheid gemaakt tussen *vrij toegankelijke* en *niet vrij toegankelijke* jeugdhulpverlening. Anno 2017 spreekt men van Rechtstreeks Toegankelijke Jeugdhulp (RTJH) en Niet-Rechtstreeks Toegankelijke Jeugdhulp (NRTJH).

De *vrij toegankelijke hulpverlening* wordt aangeboden sinds 2005, is vrij voor iedereen en laagdrempelig. De verschillende organisaties die deze hulpverlening aanbieden, zitten samen in een netwerk. Elke hulpvrager wordt op dezelfde manier opgevangen en krijgt een hulpaanbod op zijn concrete hulpvraag. Het hulpaanbod dient zo dicht, zo licht en zo kort mogelijk te zijn.

6.2.4. DE TOEGANGSPOORT – DIAGNOSE EN TOEWIJZING

Niet vrij toegankelijke hulp betekent dat de cliënt niet zomaar naar de gespecialiseerde hulpverleningsinstantie kan stappen. De meer ingrijpende en/of duurdere vormen van hulpverlening zijn doorgaans niet vrij toegankelijk. De jongere heeft hiervoor een soort van toegangsticket nodig, dat hij moet halen bij de toegangspoort. Het is immers de bedoeling om zo veel mogelijk problemen op te lossen in de vrij toegankelijke hulpverlening en alleen indien het echt nodig is, de cliënt te laten doorstromen naar de meer gespecialiseerde hulpvormen (subsidiariteitsprincipe, meer toelichting volgt in het hoofdstuk over ‘Buitengerechtelijke jeugdhulp’).

6.2.5. TRAJECTBEGELEIDING

Elke jonge cliënt krijgt een trajectbegeleider, die de jongere steunt in zijn relatie tot de aangeboden hulpverlening. Dit is een recht van de jongere. Deze begeleider zal de jongere volgen, ondersteunen en hem alle uitleg geven bij het te volgen spoor. Hierbij bewaakt de begeleider voortdurend of de hulp nog aansluit bij de vraag van de jongere. De begeleider kan informatie inwinnen over de jongere. Tussen de hulpverleners bestaat een gedeeld beroepsgeheim, waarbij de informatie over de jongere doorgegeven wordt, enkel in het belang van een effectieve hulpverlening. Trajectbegeleiding kan ook verplicht opgelegd worden door de jeugdrechter.¹⁵

^{14.} Beleidsondersteuning Integrale Jeugdhulp, *Integrale Jeugdhulp in mensentaal: een korte rondleiding doorheen het concept*, Gent, Centrum voor de rechten van het kind, 2003, Cahier 22, 37-60.

^{15.} J. BOSMANS, “Integrale Jeugdhulpverlening” in o.c., 119-121.

7.

DE FEDERALE JEUGDWET: DE WETTEN VAN 15 MEI EN 13 JUNI 2006 BETREFFENDE DE JEUGDBESCHERMING, HET TEN LASTE NEMEN VAN MINDERJARIGEN DIE EEN ALS MISDRIJF OMSCHREVEN FEIT HEBBEN GEPLEEGD EN HET HERSTEL VAN DE DOOR DIT FEIT VEROORZAAKTE SCHADE

Het voorontwerp-Onkelinx in 2004 is een op het eerste gezicht ‘*vernieuwde*’ erkenning van de beschermingsgedachte van de jongere. Hierbij wordt de oorzaak van de jeugddelinquentie gelegd bij sociale en opvoedkundige elementen. Er wordt een uitbreiding voorgesteld van de maatregelen die de jeugdrechter kan nemen. Het gaat om de herstelgerichte maatregelen (de jongere dient verantwoordelijkheid op te nemen voor de gestelde feiten), de educatieve begeleiding, de prestatie van opvoedkundige aard en de ambulante behandeling (niet-residentieel). De nadruk komt op ‘**herstelrecht**’ te liggen. Er wordt bovendien een ouderstage voorgesteld voor ‘onverschillige ouders’ die hun minderjarige kinderen niet begeleiden en geen verantwoording willen opnemen voor de feiten die ze plegen. Een verbetering van de *rechtspositie* van de jongere ontbreekt echter.

Krachtlijnen

- nieuwe alternatieve sancties en herstelgerichte maatregelen voor jongeren en ouders eindelijk gelegaliseerd;
- jeugdrechter kan “*straffen*” opleggen voor jongeren die feiten begaan, misdrijf geheten, en hen plaatsen in het jeugddetentiecentrum in Everberg;
- meer bevoegdheden voor het Parket;
- betere bescherming van de rechten van de jongeren;
- hervorming van de “*uithandengeving*” van +16-jarigen die feiten, misdrijf geheten, plegen (MOF).

Voorop staat *de responsabilisering van de jongere en zijn ouders* door herstelbemiddeling, herstelgericht groepsoverleg, leerprojecten en gemeenschapsdienst in te richten. Er komt een licht verbeterde bescherming van de rechten van jongeren door de verplichte bijstand van een advocaat. De jongere krijgt ook informatie over de duurtijd van de opgelegde maatregelen. De jeugdrechters moeten hun beslissingen motiveren en zullen meer herzieningen bekijken. De uithandengeving van de minderjarige naar de volwassen strafrechter wordt hervormd. Vanaf 1 oktober 2007 doet een speciale kamer, bestaande uit drie rechters, hierover uitspraak. Voor de ouders die echt niet geïnteresseerd zijn in de opvoeding en het problematische gedrag van hun kinderen komt er de ouderstage. Op deze belangrijke vernieuwingen van de huidige federale jeugdwetgeving gaan we in een apart deel dieper in.

8.

HET DECREET VAN 12 JULI 2013 BETREFFENDE DE INTEGRALE JEUGDHULP

8.1. VISIE EN WERKWIJZE

Dit decreet trad in werking op 1 maart 2014. Met Integrale Jeugdhulp wordt het Vlaamse erkende en gesubsidieerde hulpaanbod via modulering aangeduid. Inhoudelijk is er eerst een ruime uiteenzetting over de doelstellingen van de nieuwe buitengerechtelijke jeugdhulp, een verduidelijking van de rechtstreekse en niet-rechtstreekse jeugdhulpverlening, daarna gaat het over de afstemming met de gerechtelijke jeugdhulpverlening en het omgaan met persoonsgegevens in de jeugdhulp. Het luik ‘*gerechtelijke jeugdhulpverlening*’ uit het decreet van 7 maart 2008 is opgeheven en wordt

opgenomen in dit decreet.

De ontwikkeling van de Integrale Jeugdhulp in Vlaanderen duurde ondertussen vijftien jaar. In deze periode groeide de bereidheid om handelingsgericht na te denken over de verschillende oorzaken van de toenemende instroom van jongeren in de jeugdhulp, zoals ontredde van kinderen door sociaal-maatschappelijke veranderingen door het verliezen van sociale netwerken en familieverbanden en het toenemen van maatschappelijke intolerantie, herhaalde economische crisissen en vooral het actuele probleem van de toenemende armoede.

Er is een duidelijk verhoogde instroom van jongeren – meer dan 70% van 2000 tot 2012 – in de Bijzondere Jeugdzorg, waarbij de focus vooral ligt op jongeren in een problematische opvoedingssituatie. De laatste jaren zien we wel een afname in de maatregelen die genomen worden bij jongeren die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd. Er wordt ook vastgesteld dat tussen 2003 en 2010 het aantal dringende zorgvragen voor kinderen en jongeren bij het Vlaams Agentschap Personen met een Handicap is verdrievoudigd. Daarnaast stegen ook de aanmeldingen van kindermisbruik bij de vertrouwenscentra Kindermishandeling. Multi-probleemgezinnen en -jongeren die psychische of psychiatrische problemen vertonen, nemen eveneens toe. Er is dus nog steeds een grote overdruk bij de jeugdhulpverlening en lange wachttijden anno 2017 om de gepaste hulpverlening te krijgen.

De **actuele integrale hulp** binnen het decreet van 2013 is gericht op:

- een preventiebeleid;
- belangstelling voor de context van de minderjarige, zijn ouders, zijn opvoedingsverantwoordelijken en personen uit zijn leefomgeving;
- de empowering van de jongere en zijn omgeving;
- een herhaalde nadruk op de subsidiariteit;
- de vraaggestuurde hulpverlening met participatie en instemming van de jongere;
- het belang van kinderrechten;
- de diversiteit in culturele kenmerken, sociaal-economisch, de handicap van de minderjarige.

8.2. TOEPASSINGSGEBIED

Het toepassingsgebied van het jeugdhulpaanbod betreft het algemeen welzijnswerk (CAW): onthaal, advies, opvoedingsondersteuning, vormen van crisishulp; voor het onderwijs (CLB): onthaal, advies, diagnostiek; Kind en Gezin voor adoptie, kinderopvang en preventieve gezinsondersteuning, inloopteams, en vertrouwenscentra; de Centra voor Geestelijke Gezondheid (CGG): medisch-psychiatrische en psychotherapeutische ondersteuning; het Vlaams Agentschap voor Personen met een handicap (VAPH), dat participatie, integratie en gelijkheid van kansen van personen met een handicap bevordert in het maatschappelijke leven via diensten, begeleiding, hulpmiddelen en het persoonlijke assistentiebudget.

8.3. DE BUITENGERECHTELIJKE INTEGRALE JEUGDHULP

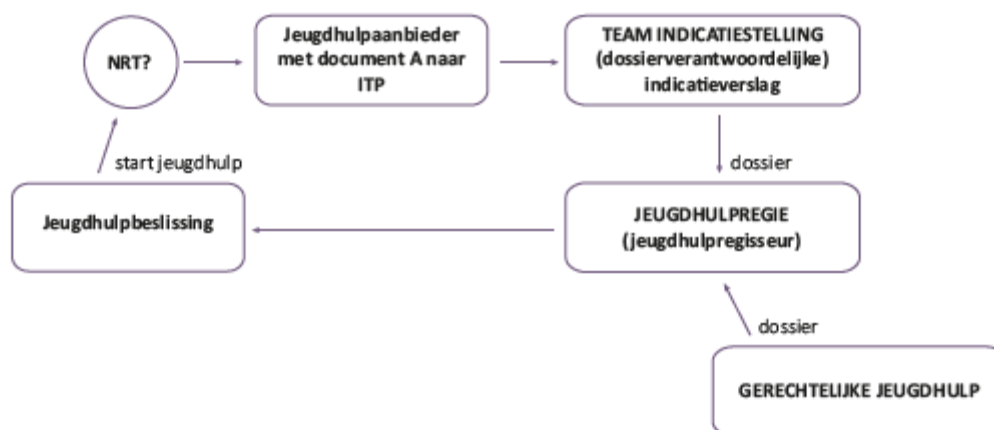
De buitengerechtelijke Integrale Jeugdhulp wordt opgesplitst in een rechtstreeks toegankelijk parcours en een onrechtstreeks toegankelijk proces.

De RTJ – Rechtstreeks Toegankelijke Jeugdhulp kent een brede instapmogelijkheid voor de hulpvrager waarbij de volgende procedure gevolgd wordt: onthaal, vraagverheldering, aanbodverheldering, hulpverleningsvoorstel en dispatching, waarna een hulpverleningsvoorstel gekoppeld wordt aan een concrete module. Deze jeugdhulpverlening is voor iedereen toegankelijk. Je kunt er zelf naar toestappen voor hulp, informatie en ondersteuning, bijvoorbeeld: huisartsen, leerkrachten, politie, ziekenhuizen, OCMW's, sociale huizen, kinderopvang, de inloop- en preventieteams van Kind en Gezin, Centra voor

Leerlingenbegeleiding (CLB's), Centra voor Algemeen Welzijnswerk (CAW's) en Jongeren Adviescentra (JAC's). Diensten die voor iedereen toegankelijk, maar meer gespecialiseerd zijn: Centra Geestelijke Gezondheidszorg (CGG's), Centra voor Kinderzorg en Gezinsondersteuning (CKG's), Rechtstreeks toegankelijke thuisbegeleiding, Pleegzorg, Vertrouwenscentra Kindermishandeling (VK's), en Diensten Ondersteuningsplan (DOP) van het VAPH.

Sinds 1 maart 2014 is ook de toegankelijkheid tot de **NRT – De Niet-Rechtstreeks Toegankelijke Jeugdhulp** – georganiseerd via de *intersectorale toegangspoort met indicatiestelling* onafhankelijk van het hulpaanbod, met kwalitatieve vraagverheldering en diagnostiek. De jeugdhulpregie tracht hierbij een goede matching uit te werken van vraag en aanbod.¹⁶

De **intersectorale toegangspoort (ITP)** beslist over de toegang tot alle niet rechtstreeks toegankelijke jeugdhulpverlening. De aanmelding hiertoe kan enkel gebeuren door de jeugdhulpaanbieder en digitaal via het aanmelddocument A (www.insisto.vlaanderen.be). Dit A-document wordt door de contactpersoon-aanmelder samen met de cliënt elektronisch bezorgd aan het ITP. Deze toegangspoort wordt provinciaal georganiseerd en bestaat uit twee onafhankelijke teams, enerzijds het *team indicatiestelling*, dat alle hulpaanvragen screent, het voorstel van indicatiestelling beoordeelt en eventueel bijkomende diagnostiek aanvraagt bij het multidisciplinair team (MDT). Voor elk dossier wordt een dossierverantwoordelijke aangesteld. Het indicatieverslag geeft aan welke hulp wenselijk gevolgd wordt, of er wordt andere hulp voorgesteld wanneer de eerste niet beschikbaar is (typemodules). Het indicatiestellingsteam doet een versnelde indicatiestelling bij dringende nood aan hulp. Het beantwoordt ook vragen van herindicatiestelling wanneer de termijn verlopen is na een eerste indicatiestelling en er nog verdere hulp nodig is, of bij minderjarigen die wachten op hulpverlening maar van wie de hulpvraag gewijzigd is zodat er een nieuwe beoordeling dient gemaakt te worden. Wanneer cliënten het niet eens zijn met een indicatieverslag, kunnen ze naar de toegangspoort van een andere regio stappen voor een tweede mening. Naast het team indicatiestelling is er de *jeugdhulpregie*. Hier is de jeugdhulpregisseur dossierbeheerder. Dit team krijgt de aanvragen van het team indicatiestelling en de dossiers van de sociale dienst gerechtelijke jeugdhulp elektronisch. Bij het jeugdhulpverleningsvoorstel gaat het om concrete hulpverleningsvoorstellen die aangeboden worden in modules. De jeugdhulpregisseur gaat op zoek naar de juiste match tussen contactaanmelder en cliënt. Wanneer dit lukt, wordt een jeugdhulpbeslissing opgemaakt en start de hulpverlening zoals het indicatiestellingsverslag heeft uitgewerkt.

De overstap naar de **gerechtelijke jeugdhulp**. Voor de overstap naar de gerechtelijke jeugdhulp voorziet het Decreet in de volgende vorderingsmogelijkheden voor het Openbaar Ministerie:

- bij een verontrustende opvoedingssituatie (VOS);

¹⁶ J.P. VANHEE, *Dat verandert de zaak. Een bijdrage tot de articulatie van Integrale jeugdhulp*, Brussel, Politeia, 2014.

- bij een jeugddelict;
- bij een jeugddelict met hoogdringendheid;
- bij een jeugddelict volgend uit een VOS.

Hier gaan we enkel dieper in op de verontrustende opvoedings situatie. De andere vorderingsmogelijkheden komen aan bod bij de bespreking van het nieuwe jeugddelinquentierecht van 15 februari 2019 en de gerechtelijke jeugdhulp. De term ‘jeugddelinquentierecht’ vervangt het vroegere ‘jeugdbeschermingsrecht’. Twee gemandateerde voorzieningen maken een inschatting van de ‘maatschappelijke noodzaak’ (VOS) en melden aan bij het Openbaar Ministerie (de klassieke niet-hoogdringende mogelijkheid).

Een bijzondere wijze van aanvragen van niet-rechtstreekse toegankelijke jeugdhulp is de **procedure ‘versnelde indicatiestelling en toewijzing’ (VIST)**, die binnen een periode van zeven dagen gerealiseerd moet zijn en waarvoor het akkoord van de cliënt vereist is. Deze procedure kan gevraagd worden wanneer:

- de cliënt dringend hulp nodig heeft, maar er onvoldoende diagnostische gegevens zijn voor de indiening van een aanvraagdocument;
- er een urgente situatie met vraag naar time-out is;
- vanuit crisisjeugdhulp niet-rechtstreeks toegankelijke hulp dient ingezet te worden;
- er een aanvraag is voor specifieke sociale acties van dienstverlening voor versterking van de draagkracht.

Hulpverlening wordt zo veel mogelijk gezocht in de buitengerechtelijke hulpverlening (niet-hoogdringende vorderingsmogelijkheid), maar soms is de situatie voor de jongere zo bedreigend en onveilig dat de hulpverlener moet optreden en dit moet aanmelden bij **de Ondersteuningscentra jeugdzorg (OCJ’s)** of de **Vertrouwenscentra Kindermishandeling (VK’s)** (hoogdringende vorderingsmogelijkheid). Ook de minderjarige, zijn vertrouwenspersoon en zijn ouders kunnen rechtstreeks bij een OCJ of een VK aanmelden wanneer de hulpverlening vastloopt en er noodzakelijke hulpverlening nodig is.

De VK’s zijn werkzaam in elke Vlaamse provincie en in het Brussels hoofdstedelijk Gewest en zijn het aanspreekpunt voor alle mogelijke geweldsituaties met kinderen komende van hulpverleners of burgers of via het meldpunt 1712. Naast deze werking die het vroeger had, kregen de VK’s ook een bijkomende opdracht als gemandateerde voorziening in zaken van ‘maatschappelijke noodzaak’, dit zijn de verontrustende situaties. Het OCJ maakt deel uit van het Agentschap Jongerenwelzijn. Het kan dossiers overmaken aan het Parket wanneer de vrijwillige hulp vastloopt. Het ondersteuningsteam jeugdzorg onderzoekt of het in de verontrustende situatie nodig is om van overheidswege hulp op te starten of voort te zetten. Hierbij spreekt men van ‘maatschappelijke noodzaak’. Het is met name de plicht van de samenleving om op te komen voor de jongere omdat de hulpverlening niet goed werkt of omdat de jongere en de ouders niet meer willen of kunnen meewerken.

Een situatie is verontrustend wanneer de psychische, fysieke of seksuele integriteit van de minderjarige is aangetast. Aan jeugdhulpverleners worden meer tools aangereikt om beter om te gaan met **‘verontrustende situaties’**. Zij kunnen een consultvraag stellen aan het OCJ om de verontrusting helder te krijgen en te bekijken welke stappen nog gezet kunnen worden alvorens melding te doen. Wanneer de aanvraag tot de niet-rechtstreekse toegankelijke jeugdhulp plaatsvindt in het kader van verontrusting-maatschappelijke noodzaak of gerechtelijke jeugdhulp, neemt een medewerker-consulent van deze diensten de taak van contactpersoon-aanmelder op. Hij is tevens trajectbegeleider, omdat hij na de opstart van de niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp sterk betrokken blijft bij het traject van de cliënt. Zijn taak zit erop wanneer een hulpverlener uit het niet-rechtstreeks toegankelijk jeugdhulpaanbod de taak overneemt.

Wanneer vanwege het hoogdringende gevaar voor de jongere het niet verantwoord is de procedure van de gemandateerde voorziening af te wachten, kan de jeugdrechter nog steeds op grond van

‘hoogdringendheid’ beschermende maatregelen gerechtelijk opleggen na vordering van het Openbaar Ministerie. Iedereen kan zich hierop beroepen om de procureur te informeren. Die zal dan beslissen of een afdwingbare maatregel noodzakelijk is, waarna hij een vordering instelt bij de jeugdrechtbank.

In elke regio bestaat een **crisisjeugdhulpverlening** die in interventie, begeleiding en opvang voorziet in crisissituaties waarin niet direct een gepaste oplossing kan worden gevonden. Een crisis is “een acuut beleefde noodsituatie die niet vooraf kan worden ingeschat en waarin onmiddellijke hulp moet worden geboden” (cf. art. 15 van het decreet). Het gaat om een situatie waarin zoveel stresserende elementen met een intens zware last samenkomen dat er een crisissituatie ontstaat. Crisisjeugdhulp wil hier een verschil maken. In heel Vlaanderen werden intersectorale crisisnetwerken opgericht die het bestaande crisisjeugdhulpaanbod samenbrachten in hulpprogramma’s. Hierbij kunnen diensten van Integrale Jeugdhulp zitten, maar ook diensten daarbuiten. Elk hulpprogramma bestaat uit een centraal meldpunt, crisisinterventie, crisisbegeleiding en crisisopvang. Samen staan ze garant voor hulp in nood of in crisis. Het kan gaan om emotionele, gedrags- of psychiatrische problemen, middelengebruik, wegloupedrag van de minderjarige, problemen met het gezin en de opvoeding, intrafamiliaal geweld, aanhoudende conflicten of problemen met de hulpverlening, wachtlijstproblemen ...

9.

HET DECREET OVER HET NIEUWE JEUGDDELINQUENTIERECHT VAN 15 FEBRUARI 2019

Het decreet trad in werking op 1 september 2019.¹⁷ De regulering met betrekking tot de gesloten oriëntatie en de gesloten begeleiding treden uiterlijk 1 september 2022 in werking. De Terbeschikkingstelling (TBS) zal in werking treden na een akkoord tussen federale overheid en de Vlaamse Gemeenschap.

In het Vlaamse regeerakkoord 2014-2019 wordt gekozen voor een eigen aanpak van de jeugddelinquentie met een dubbele doelstelling, waarbij men én een reactie op het jeugddelict oplegt én een traject van jeugdhulpverlening aanbiedt. De federale jeugdinstanties zoals Everberg worden geïntegreerd in de gemeenschapsinstellingen. Men beslist dat de uithandengeving behouden blijft.

Een nieuw woordgebruik wordt gehanteerd. Voortaan spreekt men van ‘**jeugddelinquentierecht**’ en niet langer van jeugdbeschermingsrecht. De term ‘**jeugddelict**’ komt in de plaats van het vroegere MOF (het ‘als misdrijf omschreven feit’). ‘Reactie’ is de maatschappelijke reactie op een jeugddelict. Men spreekt van ‘**maatregel**’ voor de reactie tijdens de voorlopige rechtspleging en van ‘**sanctie**’ voor de reactie tijdens de definitieve rechtspleging. Het gaat over minderjarigen die feiten plegen tussen 12 en 18 jaar. De uitvoering kan maximaal tot 23 jaar duren en uitzonderlijk tot 25 jaar bij uithandengeving.

9.1. UITGANGSPUNTEN

- Het gaat om een gedragen verantwoordelijkheid door de jongere zelf (geen geïndividualiseerde schuld), waarbij de jongere begeleid wordt om zelf een positief project voor te stellen met behoud van een voorgesteld herstelrechtelijk aanbod. Ouders en opvoedingsverantwoordelijken worden hierbij aangesproken om hun jongeren te ondersteunen en toekomstige delicten te vermijden. Men zet in op preventie en op de oorzaken van jeugddelinquentie.
- Het jeugddelinquentierecht is constructief en herstelgericht: de focus ligt vooral op herstel van de schade en de geschonden relaties. Het aanbod van herstelbemiddeling waarbij zowel de jongere,

¹⁷. L. BALCAEN, *Decreet Jeugddelinquentierecht*, SAM steunpunt Mens en Samenleving.

zijn context als het slachtoffer betrokken worden, blijft behouden.

- Het Openbaar Ministerie krijgt snelle reactiemogelijkheden om t.a.v. de jongere te handelen;
- De rechtswaarborgen van het decreet rechtspositie van de minderjarige zijn ook van toepassing bij de 'reacties' op delicten.
- De reageerwijze is subsidiair: de voorkeur gaat uit naar ambulante trajecten. Men dient telkens af te wegen of een minder ingrijpende maatregel mogelijk is, die bovendien zo kort mogelijk moet zijn.
- Er wordt ingezet op preventie en op de mogelijke oorzaken van de jeugddelinquentie.
- Een plaatsing in een gemeenschapsinstelling kan enkel na een jeugddelict en kan niet in een private voorziening. De procureur kan de jeugdrechter vorderen om hulp op te leggen na een delict, cf. de regelgeving van de IJH, op grond van een VOS. Na een VOS kan de jeugdrechter vorderen om een hulpverlening op te starten.
- Slachtoffers krijgen meer aandacht en worden op de hoogte gebracht van de beslissing tot herziening van de sanctie waarbij de jeugdrechter rekening dient te houden met hun belangen.
- De uithandengeving blijft behouden. Sancties tot 7 jaar voor minderjarigen ouder dan 16 zijn mogelijk.

9.2. DE PROCEDURE

- De procureur (OM) kan de zaak seponeren, een waarschuwingsbrief sturen, een mondelinge waarschuwing geven, een voorstel tot bemiddeling opleggen of een voorstel van een positief project opvolgen en voorwaarden opleggen.
- De 'bemiddeling' gebeurt op basis van vrijwilligheid, waarbij de jongere het jeugddelict niet ontkent en er aanwijzingen zijn van schuld. Ook het minderjarige slachtoffer kan gratis bijstand van een advocaat krijgen.
- Het 'positief project' is het aanbod aan de minderjarige en aan zijn ouders om zelf een voorstel uit te werken (max. 30 u met uitvoering binnen de zes maanden). De HCA-dienst begeleidt en zorgt voor inhoudelijke ondersteuning.
- Bij een goede uitvoering wordt het dossier geseponerd met verval van strafvordering.
- Voorwaarden die tot sepot leiden zijn: plaatsverbod, contactverbod, schoolse vorming of opleiding, leerproject (max 30 u, uitgevoerd binnen de zes maanden), ambulante behandeling CGG (Centrum Geestelijke Gezondheid) of voor seksuele of verslavingsproblemen, aanmelden voor jeugdhulp.
- Indien de voorwaarden niet uitgevoerd werden, komt er mogelijk een verwijzing naar de jeugdrechtbank.

De jeugdrechter houdt rekening met een aantal factoren. In volgorde van belang zijn dat:

- de ernst van de feiten, schade en gevolgen voor het slachtoffer;
- persoonlijkheid en maturiteit van de jongere;
- recidive of risico op recidive;
- veiligheid van de samenleving / leefomgeving van de minderjarige;
- veiligheid van de minderjarige.

Een **herziening** is mogelijk door de jeugdrechter ambtshalve of op verzoek van de ouders of de jongeren. Na één jaar wordt elke sanctie herbekeken en wordt rekening gehouden met de belangen van de slachtoffers. De jeugdrechter kan ook opleggen dat er met de ouders delictgericht gewerkt moet worden om hen in een gezamenlijke verantwoordelijkheid uit te nodigen om recidive in te perken.

De **voorbereidende rechtspleging** duurt in principe zes maanden, maar kan verlengd worden tot één jaar wanneer het onderzoek naar de feiten nog niet is afgesloten en bij zware delicten. Ze kan ook verlengd worden tot twee jaar wanneer beide voorwaarden aanwezig zijn. De duur van de ambulante maatregel en de gesloten begeleiding kunnen met drie maanden verlengd worden tot de maximale

termijn van de rechtspleging.

De jeugdrechter heeft de volgende **mogelijkheden**:

- herstelgerichte maatregelen:
 - ▶ aanbod van bemiddeling of Hergo;
 - ▶ positief project (max. 60 u);
 - ▶ gemeenschapsdienst (max. 60 u);
 - ▶ leerproject (max. 60 u);
 - ▶ huisarrest;
- ambulante maatregelen:
 - ▶ behandeling in een psychologische of psychiatrische dienst of een dienst gespecialiseerd in seksuele of verslavingsproblemen;
 - ▶ delictspecifieke contextbegeleiding om herhaling te voorkomen;
- de gesloten oriëntatie (max. één maand):
 - ▶ voor screening en om een oriëntatievoorstel te kunnen doen;
 - ▶ wanneer er aanwijzingen zijn dat er verder onderzoek moet gebeuren;
 - ▶ bij feiten, strafbaar met minstens drie jaar gevangenis;
 - ▶ in dringende omstandigheden met betrekking tot de openbare veiligheid waarbij een gesloten oriëntatie noodzakelijk is. Na tien dagen volgt een risicotaxatie om na te gaan of gesloten oriëntatie verder nodig is;
 - ▶ gesloten begeleiding duurt maximum drie maanden tot de maximale rechtsplegingstermijn voorbij is en steeds na een oriëntatievoorstel.

Rechtspleging ten gronde: tot de leeftijd van 23 jaar kan een van de volgende sancties opgelegd worden:

- aanbod van bemiddeling of Hergo;
- berisping;
- voorstel tot positief project (max. 220 u);
- ambulante maatregel (max 2 jaar);
- voorwaarden (max. 2 jaar of 220 u);
- gesloten oriëntatie (max. 1 maand);
- gesloten begeleiding (3-6-9 maand);
- gesloten begeleiding (2-5-7 jaar) als alternatief voor uithandengeving.

Wanneer een jongere tussen 12 en 13 jaar is op het ogenblik van de feiten, kan deze in uitzonderlijke omstandigheden als reactie twee jaar lang een gesloten begeleiding krijgen. Dat kan vijf jaar worden voor een jongere tussen 14 en 15 jaar en zeven jaar voor een jongere tussen 16 en 17 jaar, waardoor de jongere tot 25 jaar in gesloten begeleiding komt.

Halfjaarlijks wordt de uitvoering geëvalueerd (vanaf 18 jaar jaarlijks) met de kans om een vervolgtraject uit te werken. Deze zwaardere bestraffing wordt opgelegd voor minderjarigen die schuldbequaam worden geacht voor zeer zware feiten (zoals terrorisme, verkrachting, zware slagen en verwondingen, vermogensdelicten met geweld en doodslag). Meestal gaat daar een maatschappelijk en medisch/psychologisch onderzoek aan vooraf.

Terbeschikkingstelling van de jeugdrechtbank tot tien jaar kan worden opgelegd bij een zwaar delict waar twintig jaar opsluiting op staat, er sprake is van schuldbequaamheid en een verdere opvolging noodzakelijk is. Nadat de jongere 25 jaar is geworden, wordt de strafuitvoeringsrechtbank bevoegd.

Uithandengeving naar de volwassen correctionele rechtbank blijft mogelijk vanaf 16 jaar na een sanctie van gesloten oriëntatie of begeleiding (na zeven jaar gesloten begeleiding) en bij zeer zware feiten.

Er volgt een plaatsing in een open jeugdpsychiatrische instelling wanneer een jeugdpsychiater heeft vastgesteld dat het beheersings- of oordeelsvermogen ernstig is aangetast. Er volgt een plaatsing in

een gesloten afdeling wanneer de wet op de bescherming van de geesteszieke van toepassing is.

Nieuw is de elektronische monitoring, waarbij de uitgevoerde sanctie vanop afstand wordt gevolgd.